

# Az erdészeti növénytan oktatásának rövid története II.

## A növénytani oktatás időszaka Sopronban

A Sopronba való áttelepülés után, 1923-tól Növénytani Intézetbe olvasztva két tanszék látta el a növénytani tárgyak oktatását. A Növénytani Tanszék vezetését FEHÉR DÁNIEL főiskolai rendkívüli majd rendes tanárra bízta, a Növényélet- és -körtan Tanszék vezetője KÖVESSI FERENC főiskolai tanár lett. Az *Általános növénytan* tantárgyat az 1. félévben 4 óra előadással és 6 óra gyakorlattal, ill. a *Részletes növénytan és származástan* tantárgyat a 2. félévben 5 óra előadással és 8 óra gyakorlattal a Növénytani Tanszék keretében oktatták, míg a *Fák anatómiája és fiziológiája* tantárgyat a 3. félévben 2 óra előadással és 4 óra gyakorlattal, ill. a *Növénykörtan* tantárgyat a 4. félévben 2 óra előadással és 2 óra gyakorlattal a Növényélet- és -körtan Tanszék gondozásában sajátíthatták el a hallgatók. KÖVESSI FERENC 1933-ban Budapestre távozott egyetemi tanárnak és tudományegyetemi tanszékvezetőnek, ezért a két tanszék összeolvadt, s egészen 1952-ig Növénytani Intézet néven működött FEHÉR DÁNIEL egyetemi rendes tanár vezetésével. FEKETE LAJOS működése mellett ezt az időszakot tekinthetjük még egy második, meghatározó időszaknak a növénytani oktatás és kutatás terén.

A József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetembe való olvasztás után az 1933/34. tanévtől kezdve ismét újabb tanterv keretében oktatnak. Az *Általános növénytan* oktatására 4 óra előadással és 6 óra gyakorlattal a 3. félévben kerül sor, a *Részletes növénytan* a 4. félévben 4 óra előadás és 8 óra gyakorlat keretében adták elő. Ezekon kívül FEHÉR professzor a 4. félévben 1 óra előadást tartott kedvenc szakterületre, az *Erdőtalaj mikrobiológiája* címen. „Fehér Dani” előadásainak és vizsgáztatásainak híre az intézmény falain kívülre is eljutott, erről az időszakról sok anekdota, emlék maradt fenn, amiket ma is gyakran emlegetnek. FEHÉR prof. egyébként kevésbé szeretett előadni, idejét és gondolatait inkább a kutatómunkának szentelte. „Nem vagyok há-

zitanító, nem vagyok gramfon, ott a könyvem, tanulják meg abból!” – hangzott el gyakran a prof. szájából. Viszont ha jó kedve volt, briliáns előadásokat tudott tartani.

Az intézetben beindult élettani, mikrobiológiai kutatások nemzetközi visszhangra találtak, számos doktorandusz érkezett ide kutatni (volt aki 6 hétre jött, s aztán 3 évig maradt), FEHÉR DÁNIEL vezetésével rangos publikációk sora látott napvilágot. Közben a technikai feltételek is egyre javultak, amit az Intézet felszereltsége is bizonyít. Az 1930-as évek közepén a Növénytani Intézetnek a hallgatósági laboratóriumon kívül 10 kutatást szolgáló laboratóriuma, öt kísérleti üvegháza és saját múzeuma is volt az oktatást szolgáló gyűjteményeken kívül

Az oktatás szempontjából jelentős esemény, hogy az 1931/32. tanévben FEHÉR DÁNIEL a Botanikus Kertben addig iroda és raktár céljaira szolgáló épületet átalakította, és gyűjteményteremnek rendezte be, ahol a hallgatóság – a „száraz kertben” – sajátíthatta el a megtanulandó fajokat. Ide került az Intézet könyvgyűjteménye is. (Az 1950-es évek végén a gyűjteményeket és a könyvtárat kiköltöztették, s a Főiskola sofőrje részére szolgálati lakást alakítottak itt ki.)

1952 márciusában FEHÉR DÁNIEL az oktatómunka alól – koholt vádak alapján – felmentették, és mint kiemelt tudóst a Magyar Tudományos Akadémia megbízta az általa a Növénytani Intézet keretében szervezett Talajbiológiai Kutatólaboratórium vezetésével. Az oktatási feladatokat a Növénytani Intézet helyett felállított Növénytani Tanszék látta el, amelynek vezetésével NEMKY ERNŐ egyetemi docenst bízták meg. Az oktatási reform során a növényrendszertanból kivált a dendrológia, mint önálló tantárgy, és a növényföldrajz oktatása is szélesebb alapokon önállósult. Az új tárgyak oktatásával TUSKÓ FERENC egyetemi docenst, az ERTI korábbi tudományos munkatársát bízták meg. 1952-től a tanrendben az 1. félévben találjuk az *Általános növénytan* heti 3 óra előadással és 3 óra gyakorlattal, a 2. félévben a *Növényrendszertan* heti 2 óra előadással és 4 óra gyakorlattal. A 3. félév tantárgya a *Növényélettan és ökológia* heti 3 óra előadással és 2 óra gya-



Fehér Dániel

korlattal, míg a 4. félévben következett a *Dendrológia, növényföldrajz, erdei növénytársulások* c. tantárgy heti 2 óra előadással és 4 óra gyakorlattal. 1954-ig – a kor szellemének megfelelően – a *Biológia ill. Darwinizmus* c. tantárgyat is kötelező volt hallgatni heti 2 óra előadás formájában.

Az 1950-es évek politikai viharai jelentős és szegyeteljes veszteségeket okoztak a Növénytani Tanszék személyi állományában. FEHÉR DÁNIEL menesztése, majd 1955-ben ennek betudhatóan bekövetkezett hirtelen halála után 1956. november 4-én külföldre távozott NEMKY ERNŐ egyetemi tanár, TUSKÓ FERENC egyetemi docens, valamint SZY FERENC egyetemi adjunktus és CSAPODY ISTVÁN egyetemi tanársegéd. Közülük NEMKY ERNŐ és CSAPODY ISTVÁN később visszatértek. 1959-ben – „szilárd világnézetük miatt” – a Főiskoláról elbocsátották CSAPODY ISTVÁN és KISS LÁSZLÓ egyetemi tanársegédeket.

Az egyetemre válással (1962) hosszú időre rögzült a növénytani tárgyak neve, tanrendi helye és óraszám. Az Erdőmérnöki Karon az 1. félévben *Általános növénytan* hallgatnak az erdőmérnök-hallgatók heti 4 óra előadás és 3 óra gyakorlat keretében, a 2. félévben a *Növényélettan* következik heti 4 óra előadás és 2 óra gyakorlat formájában. A növényrendszertani tárgyak oktatása a 3. és a 4. szemeszterben valósul meg, a *Növényrendszertan I.* heti óra-

\* intézetigazgató egyetemi tanár  
NYME Növénytani és Természetvédelmi Intézet



Nemky Ernő

száma 1 óra előadás és 3 óra gyakorlat, a *Növényrendszertan II.*-t heti 2 óra előadás és 3 óra gyakorlat formájában oktatják a hallgatóknak. Ennél a tanrendnél gondot okozott a rendszertani tárgyak alacsony óraszám, valamint az, hogy a *Növényföldrajz* tárgynak nem volt tanrendi helye, így a rendszertani tárgyak legvégén lehetett csak ezzel a témakörrel érintőlegesen foglalkozni.

Az 1960-as évektől a növénytani tantárgyak óraszámának folyamatos csökkenése figyelhető meg, ezzel szemben a műszaki, a politikai és a gazdasági tárgyak óraszámuk növekedett. Az 1970-es évek végén az *Erdészeti növénytan I.* (Általános növénytan) heti óraszám 3 előadás és 2 gyakorlat, az *Erdészeti növénytan II.*-é (Növényrendszertan) 2 óra előadás és 3 óra gyakorlat, az *Erdészeti növénytan III.*-é (Dendrológia) 1 óra előadás és 3 óra gyakorlat, az *Erdészeti növénytan IV.*-é (Növényélettan, ill. Növényföldrajz) 3 óra előadás. A hallgatók kérésére a *Dendrológia* előadási óraszámát később felemelték heti 2 órára.

NEMKY ERNŐ egyetemi tanár 1952 és 1975 között vezette a Növénytani Tanszékot, utóda GENCSI LÁSZLÓ egyetemi tanár lett, aki 1988-ig látta el ezt a feladatot. Tanszékvezetésük alatt elsősorban az oktatásra és az oktatást szolgáló területekre (pl. Botanikus Kert, gyűjtemények, jegyzetek) koncentráltak. 1988 és 1994 között a Növénytani Tanszék vezetője MÁTYÁS CSABA egyetemi tanár volt. Ebben az időszakban az erdészeti növénynevelés, genetika témakörrel, ill. tantárggyal bővült az oktatás palettája, valamint az ökológia is ebben az időszakban lépett elő önálló szakterületé, később tantárggyá. Ebben az időszakban az 1. szemeszterben

oktatott *Erdészeti botanika* óraszámát már csak 2 óra előadás és 2 óra gyakorlat, a 2. szemeszterben sorra kerülő *Erdészeti növényrendszertan I.* előadásainak óraszámát heti 2, a gyakorlatoké 3 óra, a 3. szemeszter *Erdészeti növényrendszertan II.* (Dendrológia) előadásainak óraszámát heti 2, a gyakorlatoké heti 4 óra, a 4. szemeszterben korábban oktatott Növényélettan és Növényföldrajz átalakult *Élettani- és társulásokológia* c. tárggyá heti 4 óra előadással. Az oktatás sajátossága, hogy a heti óraszámából 1 óra konzultáció volt, ezzel is csökkentve a hallgatók leterhelését, ugyanakkor megnehezítve az előadások és gyakorlatok tartását. Ekkor már fakultatív tárgyak hallgatását is ajánlották az erdőmérnök-hallgatóknak, a 7. szemeszterben *Bioszféra biológia*, a 8. szemeszterben *Vegetációismeret*, ill. *Díszfaiskola* c. tárgyak kerültek meghirdetésre.

1994-ben a tanszékvezetői feladatot BARTHA DÉNES kapta meg. 1998-ban a kari szervezeti struktúra változásával a Növénytani Tanszék, a Botanikus Kert és a Termőhelyismerettani Tanszék Növénytani és Termőhelyismerettani Intézetbe integrálódott, majd 2007. január 1-től – egy újabb szervezeti változtatás következtében – Növénytani és Természetvédelmi Intézetre módosult a neve és tevékenységi köre. A 2008. január 22-i Kari Tanács döntése alapján a Botanikus Kertet elcsatolták az Intézettől és azt a dékáni vezetés alá rendelték.

Oktatási feladataink az utóbbi másfél évtizedben az Erdőmérnöki Szakon kívüli egyéb szakok beindulásával lényegesen bővültek. Jelenleg öt nappali és két levelező graduális szakon, két posztgraduális levelező szakon és két

doktori iskolában összesen 36 növénytani és 43 természetvédelmi tárgyat oktatunk! Napjainkban csak az erdőmérnök-hallgatók az 1-4. félévben kötelezően hallgatják az *Erdészeti növénytan*, *Növényrendszertan*, *Dendrológia*, *Növényföldrajz és társulástan* c. tantárgyakat, s a választható tantárgyak körében ott találják még a *Gombaismeret*, *Mobaismeret*, *Gyomismeret*, *Magyar növényvilág ismerete*, *Fátlan növény-társulások ismerete*, *Növényhatározási gyakorlatok*, *Etnobotanika* c. tantárgyakat is.

### Külső gyakorlatok és nagy tanulmányutak a növénytani oktatás szolgálatában

Az elsajátítandó növénytani – elsősorban rendszertani és növény-társulástani – ismeretek gyakorlatiasabbá tétele érdekében már maga WILCKENS is szorgalmazta a külső gyakorlatok megtartását, s Selmecen a növénytan oktatói rendszeresen vitték hallgatóikat a repis-tyei, szklenői, kisiblyei erdőbirtokokra. Ez a szokás Sopronban is megmaradt, egy-, olykor kétnapos gyakorlatokra mentek (gyalog) a tanárok és a hallgatók. FEHÉR DÁNIEL tanszékvezetése/intézetigazgatása időszakában a szeptember-októberi hónapokban 4, a május-június hónapokban 10 alkalommal jutottak ki a növendékek a Sopron környéki területekre (többek között a Prof. kedvenc területére, a hidegvízvölgyi Vadászház környékére). Arról is van tudomásunk, hogy FEHÉR DÁNIEL – a magashegységi flóra tanulmányozása céljából – a Schneeberg-re, Semmering-re, Raxra és Schnealpe-ra is vitte hallgatóit. Az 1950-es években alakult ki a nagytanulmányút rendszere, amely





Balról: Bartha Dénes, Gencsi László és Vancsura Rudolf

kezdetkor egy ideig háromhetes (!) időtartamú volt. Ezeket a nagytanulmányutakat a Növénytani Tanszék oktatói közösen szervezték a Termőhelyismeretani Tanszék oktatóival, a terepi helyszíneken az éghajlati, geológiai, talajtani sajátosságokon túl a fás és lágyszárú növényfajokat, a növénytársulásokat, illetve kapcsolataikat tanulmányozták a hallgatók. Az első héten a közep-hegységi területeket, a második héten a síkvidéki termőhelyeket és növénytársulásokat, a harmadik héten az árteret vizsgálták. Ez a szakmai szempontból nagyon fontos nagytanulmányút, amely az oktatók, a terepi szakemberek és a hallgatóság kapcsolatát is erősítette, a későbbiekben egyhetes (előbb hatnapos, majd ötnapos) tanulmányúttá zsugorodott, s kiegészült a dendrometriai ismeretek terepi elsajátításával is. A tanulmányúti rendszer napjainkban is működik, s az erdőgazdaságoknak ezért hálával tartozunk.

### Gyűjtemények a növénytani oktatás szolgálatában

Az élő növénygyűjtemények és a herbáriumok a kezdetektől fogva napjainkig nagyon fontos szerepet töltenek be a növénytani oktatásban. WILCKENS első tervei között már ott találjuk egy botanikus kert kialakításának gondolatát, ami aztán 1808-ban tett végzetes kijelentése, miszerint Selmec nem alkalmas az erdészeti felsőoktatás székhelyéül, Kisiblye pedig botanikus kert létesítésére, rányomta bélyegét későbbi itteni tevékenységére, és 1838-ig megghiúsította ezt az elképzelést. A selmeci alsó és felső botanikus kert, az 1900-ban Tuzson

JÁNOS által létesített kisiblyei dendrológiai kert, a soproni botanikus kert fenntartása összefonódott a növénytani oktatással és kutatással. [A napjainkban, 2008 januárjában a Növénytani és Természetvédelmi Intézettől elcsatolt Botanikus Kert, illetve elődjei történetét egy másik tanulmány tartalmazza.]

Herbáriumok készítését már maga WILCKENS is megkövetelte hallgatóitól, és ez a hagyomány napjainkban is tart. A gyűjtemények készítése közben – ha azt maga állítja össze a diák, s erre is van példa – jobban el tudja sajátítani a faji bélyegeket, s mások gyűjteményeinek tanulmányozásával még alaposabb ismeretekre tehet szert. Az erdőmérnök-hallgatók napjainkban 60 tételből álló lágyszárú, 80 tételből álló fás szárú hajtás-, 60 tételből álló rügy-, 40 tételből álló termés- és maggyűjteményt köteles a szorgalmi időszakok végén leadni.

Az oktatást közvetlenül szolgáló herbáriumok összeállítása már szintén a wilckensi időszak elején megkezdődött, s ezek bővítése, megújítása napjainkban is fontos és nem egyszerű feladat. Selmecbányán a herbárium a növénytani oktatás helyszínéül szolgáló Zsembery-házban, a Fortuna-házban, az Erdészeti Palotában került elhelyezésre, Sopronban külön épületet emeltek neki, amelyből az 1950-es évek végén kiszorult, s a tanszék egyik helyiségében lelt otthonra, ahol ma is ott található. Herbárium szobánkban és a hallgatóság számára éjjel-nappal nyitva lévő gyűjteményteremben ma az alábbi gyűjtemények találhatók:

– Fás szárú fajok lombgyűjteménye (*Collectio Dendrologica*),

- Lágyszárú fajok gyűjteménye (*Collectio Phanerogamica*),
- Történeti növénygyűjtemények (*Collectiones Historicae*),
- A Kárpát-medence növényfajai (*Herbarium Carpato-Pannonicum*),
- Mag- és termésgyűjtemény (*Collectio Seminum et Fructum*),
- Rügygyűjtemény (*Collectio Gemmarum*),
- Fás szárú fajok csíranövény-gyűjteménye (*Collectio Plantarum Juvenilium*),
- Fakocka gyűjtemény (*Collectio Dendrologica Truncorum*),
- Növényfajok fényképgyűjteménye (*Collectio Photographica Plantarum*).

Meg kell említeni azt is, hogy az elmúlt két évszázadban több értékes gyűjtemény (pl. SIMONKAI LAJOS vagy BORBÁS VINCE tölgygyűjteménye) megvásárlására nyílt lehetőség. Sajnos a megfelelő tárolás lehetőségei az 1960-1980-as években nem voltak adottak, ezért történeti gyűjteményeink java része – sajnálatos módon – elpusztult.

### Növénytani témájú tankönyvek és jegyzetek

A hallgatók növénytani témájú tankönyvekkel, jegyzetekkel és egyéb oktatást szolgáló segédletekkel való ellátása – az elmúlt kétszáz évben – folyamatosnak mondható, ezek hiánya nem róható fel a vizsgákra való gyenge felkészülésnek. 16 tankönyv és 80 főiskolai, majd egyetemi jegyzet látott napvilágot eddig a Tanszék oktatóinak tollából. Megemlítendő, hogy napjainkban a Tanszékünk honlapján (<http://novenytan.emk.nyme.hu>) valamennyi előadásunk és gyakorlatunk digitális anyaga megtalálható, s az bárki számára hozzáférhető.

### Epilógus

A Növénytani Tanszék eddigi oktatói – szigorú számonkérésükkel – többnyire mély nyomot hagytak a kezeik közül kikerülő hallgatókban. E következetes magatartást a Tanszék jelenlegi oktatói sem akarják földadni, bár egyre több külső kényszerítő erő próbálja megtörni szakmai és oktatói hitünket. Az elmúlt kétszáz év tapasztalata azt bizonyítja, hogy a növényekre és a növények oktatóira csak így emlékeznek majd az erdészeti növénytant egykoron hallgatók.

A jubileum alkalmából a növénytani oktatás és kutatás, a botanikus kertek részletes történetén túl egykori oktatóink és hallgatóink visszaemlékezéseivel bővített kötetet jelentettünk meg, ami az intézetünk honlapján elérhető.